

Kulturmiljølovutvalget

Deres ref.	Vår ref.	Saksbehandler	Dato
	23/00066-1	Marie Louise Anker	01.02.2023

Innspill til Kulturmiljølovutvalget

Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider vil vise til KA/Kirkeeier nettverkets innspill til arbeidet med en ny kulturmiljølov, men ønsker også å gi et eget innspill ut fra eget og videre ståsted.

Bygningsarv og omgivelser

Nidaros domkirkes restaureringsarbeider (NDR) er en statlig virksomhet under Kulturdepartementet og har det statlige ansvaret for forvaltning og drift av Nidaros domkirke som kulturminne. Videre forvalter NDR det automatisk fredete og forskriftsfredete Erkebispegårdskomplekset (forskriftsfredning i 2018) på statens vegne med blant annet Nordens eldste stående profane steinbygning (Erkebispegårdens nordfløy). For den daglige driften og formidlingen, sammen med verksteder i fredete tidlige militæranlegg, betyr dette at vi forvalter bare fredet og verneverdig bebyggelse med et historisk spenn fra 1100 tallet fram til 2005. Herunder også en stor del av det automatisk fredete kulturminnet middelalderbyen Trondheim.

Forskriftsfredning

Bygningene i Erkebispegårdskomplekset har vært i statens eie siden reformasjonen. De etter-reformatoriske militære bygningene i anlegget ble listeført som verdifulle på 1920 og -30 tallet, sammen med dagens automatisk fredete deler.

Nybyggene i anlegget etter brannen i 1983 fikk arkitekturpriser temmelig umiddelbart og ble tatt med i fredningen. Grunnarbeidet og begrunnelsen for fredningsomfang var ikke i samme grad like grundig som vanlige bygningsfredninger. For NDR har det ikke egentlig endret noe på måten vi behandler byggene, men det hadde vært enklere for oss om mer av bygningshistorien i komplekset var dokumentert. Våre innspill om erfaringer og ønske om at vern på overflaten ble unntatt forskriften på utomhusområdet Borggården ble ikke tatt til følge uten særlig begrunnelse eller forøk for å komme oss i møte. Det er vanskelig å forstå ut over at man kanskje hadde lite saksbehandlerkapasitet for selve fredningsbehandlingen.

Forskriftsfredning har vi oppfattet som en formalisering av gammel listeføring av statlige bygninger, med begrenset bruk av ressurser. Likevel har det tatt tid å frede anleggene etter at de sektorvise landsverneplanene ble vedtatt. Fredningsprosesser etter dagens kulturminnelov §§ 15,19 og 20 er ressurskrevende, men vi spør oss likevel om det for framtidens forvaltning vil være verdt den innsatsen siden man da får en grundig innsikt i det enkelte objekts historie og kanskje en mer presis begrunnelse for vernet. Det blir lettere å forstå hvilke muligheter og begrensinger man har i framtidig forvaltning.

Vi har stor nytte av at vi allerede har innarbeidet rutiner med Riksantikvaren i forvaltningen av anleggene. Forskriftsfredningen har hatt som forutsetning at det utarbeides forvaltningsplaner som vi har oppfattet at skulle forenkle prosedyrer, men har så langt ikke erfart dette, mye på grunn av at vi så langt ikke har hatt behov. Bygningene har vært behandlet som fredet på lik linje med resten. Vi ønsker fortsatt å ha Riksantikvaren som myndighet i 1. linje som vi kan henvende oss til og opprettholde og videreutvikle våre innarbeidete rutiner.

Immateriell kulturarv.

I 2019 ble Bygghytta ved NDR (verkstedene sammen med forskere og forvaltere) skrevet inn på UNESCOs liste over god bevaringspraksis av immateriell kulturarv sammen med 17 andre katedral-bygghytter i fem andre europeiske land (UNESCO konvensjonen av 2003 Om bevaring av den immaterielle kulturarven). For å forvalte dagens kulturhistoriske bygningsmasse både ut fra hva vi erfarer og ut fra diskusjonene rundt de internasjonale prinsippene om kulturminnebevaring, *kreves det også at man tar vare på kunnskapen som ligger i utførelsen av disse byggverkene med hensyn til håndverk, materialer og redskaper.* Dette er på samme måte som at kunnskapen om ivaretagelse av det naturlige mangfoldet i gammelt kulturlandskap forutsetter forståelse for hvordan kulturlandskapet kan skjøttes inn i framtiden. Vi vil derfor *sterkt støtte at det legges fram et lovforslag som også kan beskytte den immaterielle kulturarven som er nødvendig for ivaretagelsen og bevaringen av den fysiske kulturarven.*

Historiske og kulturelle ferdselsveier

NDR er også Nasjonalt pilegrimssenter med et overordnet ansvar for utvikling og formidling av historiske veier og farleder fram til pilegrimsmålet Nidaros. I dette ligger etableringen av den Europeiske kulturveien St.Olavs ways. Gamle veier og farleder går også igjennom områder som har beskyttelse av naturmangfoldsloven. Deler av strekkene kan være fredet og vernet som automatiske kulturminner, som f.eks. hulveier eller tjoðveier. Ved skjøtsel av pilegrimsveiene holder man gamle stier og veifar i hevd, videre får man økt oppmerksomhet rundt kulturminner og kulturmiljø i veienes nærhet som kan medføre større lokal innsats og stolthet rundt disse. I tillegg kan ferdsel på pilegrimsveiene være en katalysator for tiltak som skaper lokal utvikling av forskjellige typer næringsliv.

Myndighetskontakt

Det er viktig for NDR at forvaltningen av disse kulturminnene og kulturmiljøet har *en så god og enkel kommunikasjon med kulturminnemyndighetene som mulig.* Vi vil derfor understreke at dette spesielt gjelder de automatisk fredete delene av våre anlegg, som Nidaros Domkirke og Erkebisppegårds-komplekset, men at det også hadde vært en forenkling om det gjaldt de fredete gamle militær-byggene på Kalvskinnet som utgjør våre verksteder og kontorer. Vår daglige forvaltning og vedlikehold vil da kunne ha ensartete rutiner og tiltaksformer, lik for alle bygninger mht. til hvor og hvem man henvender seg i kulturminneforvaltningen. De militære bygningene på Kalvskinnet og bygningene bygget i den militære periode i Erkebisppegården har mye til felles. I Erkebisppegården henger de i tillegg tett sammen med de middelalderske og automatisk fredete delene slik at nesten alle tiltak i disse også får konsekvenser for de automatisk fredete delene.

Kunnskapen om middelaldersk murverk og byggverk i så store formater som vi har i våre anlegg er av en sånn art som gjør at vi fortsatt vil peke på Riksantikvaren som første instans for våre søknader. I og med at grunnen i tillegg er en del av det automatisk fredete kulturminnet Middelalderbyen Trondheim, har vi også en tydelig sammenheng mellom grunn og bygninger, som krever at man har en enkel og god kommunikasjon i forvaltningen. NDR har i oppdrag å være Nasjonalt kompetansesenter for verneverdige bygninger i stein og har, og utvikler, mye kunnskap som deles med Riksantikvaren.

Behovet for *en enkel kommunikasjon begrunnes også av at vi har Nidaros domkirke i vår forvaltning.*

Den driftes av NDR og Nidaros domkirke og Vår frue kirkes sokn, og er også i stor grad underlagt regelverk for forvaltning av kirkebygg og inventar, hvor mange skal høres og flere skal godkjenne.

Det gjelder også spesielle regler for dette felles forvalterskapet, og *vi vil gjerne høres med hensyn til en evt. forenkling av beslutningsrekkefølger som gjelder kirkebygg og inventar.* I dag har vi egne rutiner

med menighet, kirkeverge og bispedømme som ble tilpasset og justert etter endringene etter den nye Kirkeloven og fulgt rundskriv Q06 -2020 (Forvaltning av kirke, gravplass og kirkens omgivelser som kulturminne og kulturmiljø). Da arbeidene med å lage en oversikt over statens kulturhistoriske eiendommer pågikk, ble det avklart fra Kulturdepartementet at det ikke kan sies at staten eller Den norske kirke er eier, men at den kan betraktes som en stiftelse og forenklet sagt kan sies å «eie seg selv» (se lenke <https://fritanke.no/kud-tvilsomt-om-staten-eier-nidarosdomen/19.9659>). Å ha en klar og tydelig rekkefølge i beslutningsprosessene i denne sammenhengen er svært viktig for oss og vårt samarbeide med menigheten og siden preses i bispemøtet til Den norske kirke også har Nidaros domkirke sammen med biskopen i Nidaros har dette ekstra betydning.

Verdivurderinger og kriterier for utvalg og gradering av kulturminner

Kulturmiljølovutvalget skulle se på om man kunne gradere i fredningsklasser, og også se på om stedene med verdensarvstatus krever en egen beskyttelse gjennom lovverket. Verdensarvkonvensjonen (UNESCO konvensjonen av 1972 Om bevaring av verdens kultur- og naturarv) er ikke laget for spesielt utvalgte steder, men for bevaring av alle viktige kultur- og naturminner for menneskeheten! Alle land som har ratifisert konvensjonen forplikter seg til å ta vare på og verne kultur og naturarv innenfor sine grenser. Det er flere studier som viser skjevfordeling av innkrevne elementer på denne listen, både kulturelt og geografisk. Ved å skille verdensarv ut som egen kategori i lovverket, kan man også fort havne i et ekstra press der lokal kulturarv blir vurdert som mindreverdige så lenge den ikke holder kriteriene for innskriving på verdensarvliste. Dette var ikke hensikten med konvensjonen.

Prinsipper for kulturminnebevaring drøftes kontinuerlig i rådgivende organisasjoner til UNESCO og i EU og Europarådet (Europa Nostra). I NDRs arbeid med forvaltning og bevaring av kulturarven prøver vi å følge intensjoner og krav som vektlegges i disse diskusjonene. Dokumentasjon av dagens situasjon i forkant av inngrep, beskrivelser av arbeidsprosesser og begrunnede valg om eventuelle endringer er viktige tema i disse drøftelsene. Likeså kunnskapen om hvordan kulturarven har blitt til. Det er en sammenheng mellom de to tidligere nevnte UNESCO konvensjonene.

Den europeiske Faro- konvensjon (Europarådets rammekonvensjon om kulturarvens verdi for samfunnet 2005) har en demokratisk tilnærming og peker på samfunnets deltagelse og *medbestemmelse i ivaretagelsen* av kulturarven som er viktig og riktig. Samfunnet og forståelsen av historie og kultur er i stadig forandring, da vil også forståelsen av vår kulturarv være i stadig forandring også med hensyn til viktighet og gradering av vern.

Kanskje kan man sette opp rutinemessige revisjoner for verdisettingen av den fredete kulturarven? Prosesser rundt utvalg av verdensarv har vært forskjellig i Norge og andre nasjoner siden konvensjonen ble vedtatt i 1972. Innskrevet verdensarv har gått igjennom «testen» for universelle verdier og andre kriterier listet i konvensjonen. Det finnes sikkert fortsatt flere steder og miljøer i Norge som kan bestå testen om universalitet og som i fremtiden kan listes som verdensarv. Ved NDR er det for eksempel erkjent tidligere at Norges verdensarvpolitikk ikke kunne støtte søknad til UNESCO om slik listeføring av Nidaros domkirke og Erkebisppegården, og man er dermed ikke aktuell for en likeverdig status med innskrevet Verdensarv. Vi kan likevel skilte med at våre anlegg er svært særegne og var viktige i etableringen av kirkemakten i Nord-Europa tidlig i middelalderen. Restaureringshistorien og dagens byggverk er unike på tross av at det finnes mengder med gotiske katedraler innskrevet på verdensarvlisten, formålet med byggverkene, plasseringen og den lange historien gir et grunnlag for å kunne peke på universelle verdier for menneskeheten. Vi har et kulturmiljø som lett kan klassifiseres av internasjonal kulturhistorisk verdi og -interesse.

Norge er medlem av Europarådet, og har gjennom Europarådet også aktivt arbeidet for å beskytte kulturminner. Organisasjonen Europeiske kulturveier er et resultat av slikt arbeid. St.Olavs ways har status som Europeisk kulturvei, og dette nettverket er i stadig utvikling i Nord-Europa. Denne kulturveien er internasjonal.

NDR mener derfor at Kulturminneloven ikke bør skjerme Verdensarven alene med egne bestemmelser som kun gjelder for disse, men finne en form for vern til kulturminner og kulturmiljø med internasjonal verdi. Vi vil likevel igjen peke på at man må finne fram til en lov og forskrifter som ikke kompliserer forvaltningen av den anerkjente kulturarven med nasjonal og internasjonal verdi.

--

NDR forvalter og utvikler med andre ord en bredde av kulturminner og kulturmiljø som i høy grad er av viktighet for Norge, og er sterkt berørt av dagens lov om kulturminner, og som fortsatt vil bli berørt av en ny lov om kulturmiljø.

Med vennlig hilsen

Marie Louise Anker
fagdirektør

Dokumentet er elektronisk godkjent og har ingen signatur